

Viktor Repanšek – oče prvih slovenskih sort krompirja

Danijel Bezek

Pred sto leti se je rodil Viktor Repanšek (1913–2006). Na spominski plošči na rojstni hiši v Kamniku so poudarjene tri njegove odlike: zaslužni agronom, žlahtnitelj slovenskih sort krompirja, soustanovitelj skavtov v Kamniku, častni občan občine Kamnik. Prav je, da ga spoznamo kot žlahtnitelja prvih slovenskih sort krompirja.

Otroštvo in mladost

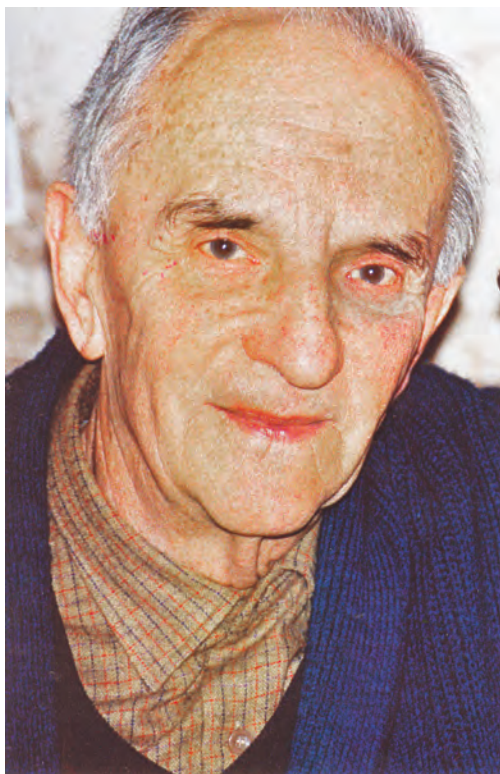
2. septembra leta 2013 je minilo natanko sto let, ko se je majhnemu kmetu Janezu Repanšku in Mariji, rojeni Snoj, na Šutni v Kamniku rodil sin Viktor. Skromne razmere niso dopuščale, da bi po končani ljud-

ski šoli odšel na gimnazijo v Ljubljano. Po dveh letih čakanja je mama dosegla, da je odšel v Ljubljano. Na dan, ko je maturiral (1933), mu je umrla dobra mama. Smrt ga je zelo potrla, zato se je odločil za službenje vojaškega roka. Po končani vojaščini se je odločil za študij na Kmetijsko–gozdarski fakulteti v Zagrebu. Takrat takega študija v Ljubljani ni bilo. Bil je čas najhujše gospodarske krize. V zelo skromnih razmerah je v rekordnem času končal študij, saj je istega dne končal predavanja in diplomiral (1938).

Mladi agronom

Banska uprava v Ljubljani je Viktorja Repanška poslala na novoustanovljeno kmetijsko šolo v Poljče. Kasneje je postal referent za kmetijsko–gospodinjstvo šolstvo.

Na slovenskem podeželju je takrat bivalo 82 odstotkov prebivalstva, od kmetijstva je živelo 62 odstotkov prebivalstva. Slovenija je bila v jugoslovanskih razmerah agrarno pasivno območje. Pestile so nas slabe naravne danosti in zaradi tedanjega dednega prava razdrobljena kmetijska posest. Imeli pa smo dobro organizirano kmetijsko šolstvo (pet banskih kmetijskih šol, osem zasebnih in dve banski kmetijsko–gospodinjstvi šoli, namenjeni ženski populaciji). Na tem področju je strokovno deloval Viktor Repanšek. V tem času si je osnoval družino, toda že 1. februarja leta 1941 je bil kot rezervni pehotni poročnik mobiliziran v jugoslovansko kraljevo vojsko. Po kapitulaciji je prišel najprej v nemško in nato še v italijansko vojno ujetništvo. Od tam se je po kapitulaciji Italije konec novembra leta 1943 vrnil domov.

Viktor Repanšek v zrelih letih po upokojitvi.

Foto: arhiv Pavle Gregorič.

Viktor Repanšek (desno zadaj) z bratoma in sestro ob očetovi devetdesetletnici leta 1957.

Foto: arhiv Janeza Stepančiča.

Vzgoja novih sort krompirja

Po drugi svetovni vojni je postal republiški kmetijski minister Jože Levstik. Bil je pravnik (1931) in agronom (1935). V tujino je pošiljal na specializacijo mlade strokovnjake. Viktor Repanšek je bil poslan na specializacijo iz selekcije in pridelave krompirja v Havličkov Brod na Češko. Po vrnitvi je na Kmetijsko znanstvenem zavodu (predhodniku Kmetijskega inštituta Slovenije) začel priprave za žlahtnjenje krompirja. Slovenci takrat nismo imeli svojih sort krompirja, tuje sorte so se pa med vojno izgubile, pa tudi niso bile prilagojene našim razmeram in so hitro oslabele.

Delo je steklo na posestvu Češenik pri Domžalah. V dveh letih je bilo zbrano približno 250 sort krompirja iz držav pridelovalk. Sliši se prav nenavadno, kako je zbiranje potekalo. Iz Združenih držav Amerike je nekaj ameriških sort prinesel agronom dr. Franjo Janežič, iz Rusije pa matematik dr. Alojzij Vadnal.

Leta 1949 je majhna ekipa pod vodstvom Viktorja Repanška začela z medsortnim križanjem. Cilj je bil vzgojiti sorte, ki bodo prilagojene našim razmeram in zahtevam

pridelovalcev ter po pridelani količini primerljive ali boljše od tujih sort. Z medsortnim križanjem so želeli doseči zlasti večjo odpornost proti krompirjevi plesni in virusnim boleznim.

Odbrali so 17 materinjih in 15 očetnih sort oziroma selekcijskih hibridov. S križanjem so opravili 93 kombinacij. Uspešnih je bilo 23 kombinacij. Iz dnevnika razberemo, da je bilo naslednje leto posejanih 5.896 semen, kasneje prepikiranih 2.088 rastlinic in junija so na polje presadili 579 sadik. Iz 157 na polje posajenih rastlin je bilo vzgojenih prvih sedem slovenskih sort, ki so leta 1962 dobila svoja imena: Igor, Jubilej, Karmin, Viktorija, Dobrin, Matjaž in Vesna. Posebej zanimiva je Vesna, katere oče ni bil znan. Mama je bila češka figna, cvetni prah pa je bil mešanica katahdina, menomineeja, vorana in ameriškega križanca X 927-3.

Leta 1962 je bila priznana kot sorta tudi Cvetnik, ki pa je bil vzgojen iz klonske izbire ameriškega križanca z oznako X 927-3. V dnevniku zasledimo, da so že leta 1948 posadili 120 gomoljev tega križanca. Posadili so jih v deset vrst. Izbrana je bila tista vrsta, ki je imela najlepše in najbolj izenače-

ne grmičke. Sledili sta večletno sajenje klonov in njihova selekcija.

Danes se od prvih osmih sort sadi le še Cvetnik.

Vzgajanje novih sort krompirja se je nadaljevalo. Leta 1973 sta bili priznani sorti Maja (Avenir X Igor) in Jana (Bea X Frue-mehle). V letu 1979 sta bili potrjeni še dve sorti, in sicer Jaka (Oberarnbacher X Meise) in Meta (Avenir X Dobrin). Od teh sort se danes sadi le še Jana.

Slovenski pregovor pravi, da ima neumen kmet najbolj debel krompir. To ni res. Vzgojiti zdravi in količinsko primerni krompir je trdo delo. Kot smo videli, v povprečju od prvih križanj do potrditve sorte preteče od deset do petnajst let.

V sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja je bil Igor vodilna sorta. Konec osemdesetih let se je razširila različica virusa Y (PVYNTN), verjetno iz Madžarske, in virus je iz pridelave izločil slovenske sorte krompirja.

Levo: Viktor Repanšek kot študent v Zagrebu. Foto: arhiv Janeza Repanška in Mojce Stepančič.

Desno: Risba Viktorja Repanška, ki jo je v nemškem vojnem ujetništvu narisal Slavko Pengov. Foto: arhiv Mojce Stepančič.

Spodaj: Viktor Repanšek z družino. Foto: arhiv Janeza Repanška in Mojce Stepančič.

V celoti gledano je Viktor Repanšek vzgojil enajst sort krompirja in eno odbral iz ameriškega križanca.

Drugo strokovno delo

Poleg vzgoje novih sort krompirja je Viktor Repanšek slovenske kmete tudi s članki, radijskimi oddajami, knjigami in filmom učil, kako pridelati kakovosten krompir. Uredil je več kot 70 knjig. Bil je član številnih združenj doma in v tujini. Sklad Borisa Kidriča

ga je nagradil za iznajdbe in izpopolnitve (1965), predsedstvo države ga je odlikovalo z redom dela z zlatim vencem (1968), kasneje še z redom republike z bronastim vencem (1974), Biotehnična fakulteta Univerze v Ljubljani pa mu je podelila Jesenkovo priznanje (1998).

Leta 2003 je postal častni občan občine Kamnik.

Kamniški župan Marjan Šarec in predsednik KS Kamnik - center Emil Grzinčič odkrivata spominsko ploščo Viktorju Repanšku (2. septembra leta 2013). Foto: Danijel Bezek.

Sorta Igor, ena vodilnih sort krompirja v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Foto: Danijel Bezek.

Prireditve ob stoletnici rojstva

Ob stoletnici njegovega rojstva je bila v občinski stavbi pregledna razstava o življenju in delu Viktorja Repanška. Kmetijski inštitut je za razstavo iz genske banke prispeval vse prve slovenske sorte krompirja, ki jih je vzgojil Viktor Repanšek. Manjkala je le Viktorija. Društvo sv. Jakoba iz Kamnika je pripravilo predavanje o Viktorju Repanšku – očetu prvih sort krompirja. Predavanje sta imela profesor Danijel Bezek in univ. dipl. ing. agronomije Tadej Sluga. Na dan obletnice je bila na rojstni hiši odkrita spominska plošča, ki mimoidočim pove, da je bil tam rojen Viktor Repanšek, zaslužni agronom in žlahtnitelj prvih slovenskih sort krompirja.

Danijel Bezek, rojen leta 1952, profesor svetnik. Učitelj na Osnovni šoli Frana Albrehta v Kamniku. Gospoda Viktorja Repanška je osebno poznal. O njem je napisal več člankov, zato ga je Krajevna skupnost Kamnik - center prosila, da bi ob stoletnici rojstva pripravil pregledno razstavo o življenju in delu Viktorja Repanška. Razstavo je pripravil skupaj z Benjaminom Bezkom, Ivanko Učakar, Janezom Repanškom in Vladimirjem Pečkom. Ob obletnici je imel z univ. dipl. ing. agronomije Tadejem Slugo predavanje o Viktorju Repanšku, očetu prvih slovenskih sort krompirja.

Literatura in viri:

Bezek, Danijel, 2004: *Ob devetdesetletnici inženirja Viktorja Repanška. Kamniški zbornik*, 319-322.
 Bezek, Danijel, 1996: *70 let skavtstva in gozdovništva v Kamniku. ZSKSS Kamnik*, 18.
 Bezek, Danijel, 2003: *Častna občana Niko Sadnikar in Viktor Repanšek. Kamniški občan*, 27. marca 2003.
 Enciklopedija Slovenije, 10. knjiga, 1996: 173.
 Repanšek, Viktor, 1949: *Gojimo krompir. Celje*.
 Repanšek, Viktor, 1958: *Krompir. Celje*.
 Repanšek, Viktor, 1963: *Prve domače sorte krompirja. Kmetijski inštitut Slovenije*.
 Sluga, Tadej, 2013: *Viktor Repanšek žlahtnitelj prvih slovenskih sort krompirja. Rokopis, predavanje v Kamniku, 30. avgusta leta 2013*.
 Magnetogram pogovora z g. Viktorjem Repanškom, 27. decembra 1995, arhiv Benjamin Bezek.

Nove knjige • *Moj prvi vodnik po živalskem in rastlinskem svetu*

Moj prvi vodnik po živalskem in rastlinskem svetu

Ko so mi pokazali ta vodnik, sem na hitro, ne da bi ga natančneje pogledal, pomislil, da je to še eden izmed v zadnjem času kar številnih iz nemškega jezikovnega okolja prevedenih priročnikov za spoznavanje rastlin in živali. So v splošnem čisto primerni, saj izhajajo iz okolij, kjer nas prekašajo po naravoslovni kulturi in kjer je poznavanje rastlin in živali sestavni del splošne izobrazbe, ne pa zgolj izbirni predmet za navdušence. Res pa je, da so v njih večinoma pred-

stavljene rastline in živali, ki so značilne za srednjo Evropo in v takih vodnikih navedno ne najdemo opisov naših posebnosti. V osnovi tudi ta vodnik ni drugačen, je pa izrazito prirejen za najmlajše in ko ga prelistáš, opaziš, da sta vsebina in oblika zelo skrbno izbrani ter všečno in nazorno ponazorjeni. Na eni strani o izbrani rastlini ali živali najdeš ob njenem opisu in bivališču še marsikatero posebnost, zanimivost, tudi opozorilo, kar je poučno ne samo za otroke,